

بنام خداوند جان و خرد

وینار تخصصی

تحلیل رابطه (هزینه) مبادله در تجارت خارجی ایران و چگونگی ارتقای آن

میرعبداله حسینی، عضو هیات علمی

موسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی

دهم مرداد ۱۴۰۰

فهرست مطالب

- مقدمه
- مطالعه اجمالی ادبیات نظریه‌های تجارت بین‌الملل
- روش‌شناسی اندازه‌گیری رابطه مبادله در تجارت بین‌الملل
- رفتار رابطه مبادله در تجارت خارجی ایران
- رابطه مبادله در تجارت ایران از منظر کالایی و شرکای تجاری
- رابطه مبادله منتخبی از محصولات کشاورزی ایران و جهان
- رابطه مبادله قیمتی و درآمدی فرش دستباف صادراتی ایران
- عوامل موثر بر بهبود رابطه مبادله در تجارت خارجی ایران
(بررسی چگونگی ارتقای رابطه مبادله در تجارت خارجی ایران)
- نتیجه‌گیری و پیشنهادها

۲) ادبیات نظریه‌های تجارت بین‌الملل

تئوری‌های مرسوم / سنتی تجارت بین‌الملل (مزیت نسبی): الگوی

تجارت بین صنایع (Inter industry Trade) را توضیح و پیش‌بینی می‌کند.

کنند.

مهمترین فرض تئوری‌های مرسوم تجارت بین‌الملل:

ساختار بازار رقابت کامل

همگنی کالاها

تکنولوژی تولید CRS

۲) ادبیات نظریه‌های تجارت بین‌الملل

• در چارچوب نظریه‌های مرسوم و سنتی تجارت بین‌الملل: عوامل تعیین‌کننده کشوری تجارت درون صنعت (مزیت نسبی):

متغیر لیندر
توزیع درآمد
تفاوت در اندازه بازار
موانع تجاری

سطح رشد و توسعه اقتصادی
تفاوت در موجودی عامل
اندازه بازار
هزینه تحقیق و توسعه

• در چارچوب نظریه‌های جدید تجارت بین‌الملل: عوامل تعیین‌کننده صنعت تجارت درون صنعت (مزیت رقابتی):

تمایز محصول
صرفه‌های مقیاس

ساختار بازار

۳) روش‌شناسی اندازه‌گیری رابطه مبادله در تجارت

بین الملل

سه طیف/دسته رابطه مبادله:

الف) رابطه مبادله بین کشوری و کالاها:

الف-۱) رابطه مبادله تهاتری (پایپای) خالص: قیمتی ($TOTnb$)

الف-۲) رابطه مبادله تهاتری (پایپای) ناخالص ($TOTg$)

الف-۳) رابطه مبادله درآمدی ($TOTi = TOTnb * Qx$)

ب) رابطه مبادله میان عوامل منابع تولیدی:

ب-۱) رابطه مبادله ساده عوامل تولید (تک عاملی)

ب-۲) رابطه مبادله مضاعف عوامل تولید (دو عاملی)

ج) رابطه مبادله ناشی از منافع تجارت

ج-۱) رابطه مبادله هزینه واقعی

ج-۲) رابطه مبادله مطلوبیت

۳) روش‌شناسی اندازه‌گیری رابطه مبادله در تجارت بین‌الملل

- ارزیابی رابطه بلندمدت رابطه مبادله با متغیرهای اقتصادی:
- اقدام‌های ایستایی متغیرها
- ایستاسازی متغیرهای نایستا
- همگرایی یکسان متغیرها
- آزمون روابط علّی و معلولی بین رابطه مبادله و متغیرهای اقتصادی
- آزمون همگرایی یکسان (تعیین روابط بلندمدت رابطه مبادله با ...)

عملکرد اقتصاد، صنعت و تجارت ایران در قیاس با ۷ کشور منتخب، قیمت ثابت ۲۰۱۵

رتبه CIPI و شاخص سرانه MVA	MVA سرانه (\$)	MVA (B\$) و %	GDP (B\$) و %	شرح	
	۲۲۲	۱۳	۱۸۶	۱۹۹۰	۱. ایران
۵۶ (۱۰۰)	۵۹۵ (۳,۵)	۴۹ (۴,۹)	۳۹۸ (۲,۷)	۲۰۱۹	
	۷۶۵	۴۱	۲۸۸	۱۹۹۰	۲. ترکیه
۲۹ (۳۳۵)	۱۹۹۰ (۳,۴)	۱۶۶ (۴,۹)	۹۸۳ (۴,۳)	۲۰۱۹	
	۱۶۲۸	۷۰	۳۹۶	۱۹۹۰	۳. کره
۳ (۱۳۸۷)	۸۲۵۲ (۵,۸)	۴۲۳ (۶,۴)	۱۵۳۵ (۴,۸)	۲۰۱۹	
	۱۸۵	۲۱۷	۱۰۳۱	۱۹۹۰	۴. چین
۲ (۴۸۱)	۲۸۶۴ (۹,۹)	۴۱۰۶ (۱۰,۷)	۱۴۲۷۲ (۹,۵)	۲۰۱۹	
	۲۶۱	۴۷	۲۶۱	۱۹۹۰	۵. اندونزی
۳۹ (۱۳۶)	۸۰۸ (۴,۰)	۲۱۹ (۵,۴)	۱۰۵۰ (۴,۹)	۲۰۱۹	
	۸۰۲	۱۵	۷۴	۱۹۹۰	۶. مالزی
۲۳ (۴۲۷)	۲۵۴۱ (۴,۱)	۸۱ (۶,۱)	۳۵۸ (۵,۶)	۲۰۱۹	
	۱۳۷۳	۱۱۵	۶۱۶	۱۹۹۰	۷. مکزیک
۲۰ (۲۷۷)	۱۶۵۰ (۰,۶)	۲۱۱ (۲,۱)	۱۲۵۹ (۲,۵)	۲۰۱۹	
	۲۷۴	۱۰	۱۹۵	۱۹۹۰	۸. لهستان
۲۲ (۴۸۸)	۲۹۰۲ (۸,۵)	۱۱۰ (۸,۵)	۶۵۴ (۴,۳)	۲۰۱۹	

۴) نتایج مطالعه رابطه مبادله در تجارت

ایران

- روند بلندمدت رابطه مبادله قیمتی گروه کشورهای در حال توسعه و توسعه‌یافته
- روند بلندمدت رابطه مبادله قیمتی گروه کشورهای در حال توسعه صادرکننده نفت و بدون نفت
- روند بلندمدت رابطه مبادله قیمتی ۲۱ کشور منتخب در حال توسعه و ایران
- روند بلندمدت انواع رابطه مبادله کل تجارت و تجارت بدون نفت ایران
- روند بلندمدت رابطه مبادله قیمتی ۳۴ قلم کالای اولیه منتخب در بازار جهانی
- روند بلندمدت رابطه مبادله قیمتی ۲۰ قلم از کالاهای مهم صادراتی ایران
- روند بلندمدت رابطه مبادله ۳گانه ایران با ۲۰ شریک تجاری اصلی در جهان

رابطه مبادله منتخبی از محصولات کشاورزی جهان

و ایران

- رابطه مبادله کشورهای با بیش از ۷۰٪ وابسته به محصولات خام کشاورزی
- افت ۳۵ درصد قیمت جهانی کالاهای خام کشاورزی توام با افزایش ۴۰ درصدی قیمت محصولات صنعتی (تنزل رابطه مبادله قیمتی)
- افول نسبی رابطه مبادله قیمتی محصولات کشاورزی در جهان: از ۲۰ قلم کالای کشاورزی، ۱۱ قلم کمتر از ۹۰، تنها ۴ قلم بالاتر از ۱۱۰.
- افول (نقصان) همزمان با بی‌ثباتی نسبی بمراتب بالای رابطه مبادله قیمتی کالاهای خام کشاورزی در قیاس با کالاهای صنعتی
- روند بلندمدت روبه نقصان رابطه مبادله قیمتی ۱۴ قلم (به جز خاویار)، از ۱۵ قلم کالای کشاورزی صادراتی مورد مطالعه ایران: بالاترین کاهش از ان سیب (۲۲)، بیسکویت (۲۶)، عسل طبیعی (۳۲)، زیره (۴۶)، خرما (۵۲) و پسته (۵۶).
- روند بلندمدت روبه بهبود رابطه مبادله درآمدی ۱۴ قلم (به جز کشمش)، از ۱۵ قلم کالای کشاورزی صادراتی ایران، ریشه در افزایش چشمگیر حجم صادرات آن دارد.

رابطه مبادله قیمتی و درآمدي فرش دستباف صادراتي ايران در دوره زماني بلندمدت از ۱۳۵۵ تا ۱۳۸۶ (۳ دهه) ۱۳۵۵=۱۰۰

	MAX/MIN	MAX	MIN	
	۳۵	(۱۳۷۳) ۵۳۱	(۱۳۶۱) ۱۵	XIc
	۱۵۰	(۱۳۷۳) ۲۲۲۷	(۱۳۶۰) ۱۵	VXIc
	۱۵	(۱۳۶۲) ۵۶۸	(۱۳۵۸) ۳۹	UVXIc
	۱۵	(۱۳۶۲) ۳۹۱	(۱۳۵۸) ۲۷	TOTnb.c
	۱۰۶	(۱۳۷۳) ۱۰۵۲	(۱۳۶۰) ۱۰	TOTi.c

۴) رابطه مبادله با متغیرهای اقتصادی

TOTi.noil	TOTnb.noil	TOTi.trade	TOTnb.trade	
				GNP (۱)
				FDI (۲)
				ساختمان‌های کالایی تجاری (۳)
				ساختمان‌های شرکای تجاری (۴)
				سیاست تجاری (۵)
				نظام ارزی (۶)
				اندازه تجارت (۷)
				تورم (۸)
				TFP (۹)
				ACD (۱۰)
				RTA (۱۱)
				Sanction (۱۲)

بهبود ثبات در رابطه مبادله قیمتی بویژه در آمدی

- بهبود اندازه اقتصاد/تجارت و توسعه و رشد درونزای اقتصاد ایران
- افزایش اندازه/سهم/رشد صنایع کارخانه‌ای بویژه با فناوری بالا
- متنوع‌سازی شرکای تجاری بویژه توسعه‌یافته‌های صنعتی
- ارتقای کیفیت سیاست‌گذاری اقتصادی با محوریت ثبات محیط اقتصادکلان:
- (۱) نظام ارزی
- (۲) سیاست تجاری
- بهبود بهره‌وری کل عوامل تولید
- حضور در موافقت‌نامه‌های اقتصادی منطقه‌ای و بهبود صرفه‌های مقیاس
- افزایش جریان سرمایه‌گذاری خارجی
- مدیریت عوامل و تکانه‌های غیراقتصادی برونزا بویژه انواع تحریم‌ها

ملاحظات

اهم الزامات، تدابیر و توصیه‌ها برای بهبود و ثبات رابطه مبادله

- (۱) ارتقای کیفیت سیاستی در راستای افزایش اندازه اقتصاد و تجارت ایران
- (۲) تغییر ریل توسعه تجارت و هدفگذاری ۷۵٪ محصولات صنعتی از صادرات
- (۳) متنوع‌سازی تجارت کالایی مبتنی بر محصولات صنعتی ساخته شده غیر منابع بر
- (۴) تغییر الگوی تجارت مبتنی بر مزیت رقابتی با دستیابی به اقتصاد مدرن رقابتی
- (۵) مدیریت عوامل و تکانه‌های غیر اقتصادی بی‌ثبات‌ساز با محوریت تحریم‌ها
- (۶) سیاست مشترک هماهنگ مدیریت عرضه جهانی نفت برای قیمت تعادلی و منطقی آن
- (۷) استراتژی توسعه صادرات صنعتی با انسجام سیاست صنعتی، تجاری، ارزی و پولی
- (۸) تشویق کارآفرینان بخش خصوصی و سرمایه‌گذاری خارجی در صنایع صادراتی
- (۹) برخورداری از سرریزهای اقتصادی-تجاری با تعامل سازنده و توسعه‌ای با منطقه و جهان
- (۱۰) توسعه تجارت صنعتی با ملاحظات زیست‌محیطی

منابع و مآخذ برگزیده

منابع آماری داخلی	گمرک ایران	مرکز آمار ایران	بانک مرکزی	وزارت بازرگانی (صمت)
منابع بین‌المللی	آنکتاد	IMF	UNIDO	WTO

۱. کتاب برگرفته از پژوهش در موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی: رابطه مبادله بازرگانی خارجی ایران و سیاست‌های مناسب برای بهبود آن (۱۳۸۲).

۲. پژوهشنامه بازرگانی، رفتار رابطه مبادله بازرگانی خارجی ایران، سال ۶، ش. ۲۲، بهار ۱۳۸۱.

۳. فصلنامه اقتصاد کشاورزی و توسعه، رابطه مبادله منتخبی از محصولات کشاورزی جهان و ایران، سال ۱۰، ش. ۳۷، بهار ۱۳۸۱.

۴. فصلنامه پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی، شناسایی عوامل اثرگذار بر رابطه مبادله ایران، سال ۱۱، ش. ۳۷، پاییز ۱۳۸۲.

۵. بررسی‌های بازرگانی، رفتار رابطه مبادله قیمتی و درآمدی فرش دستباف صادراتی ایران، سال ۱۱، ش. ۶۰، شهریورماه ۱۳۹۲.

با سپاس
از توجه
دقت نظر

و نقد و نظرات عالمانه